

ha nem akarja nem muszál hacsak be nem zupál civil szanitécéd leszek nem vitézed az ám hazám közös lónak túros volt a marja aki bírja marja az a fontos eressen a búza de a szegény embert még az ág is húzza nahát legalább lesz amire felkötnie magát a terhek irgalmat nem ismernek nehéz mondja akinek gondja is összkomfortos nehéz nehéz akadjon fel midőn a fára néz ez csak afféle idézet-átok ilyet én senkinek sem kívánok mert önnön szegény fejemre visszaszállhat s előbb mint e század végső pontjára hág és az sem biztos hogy megújul a világ mert hihetsz-e annak ki fűtve lakhat öt szobát egy most éppen kihülőfélben lévő hegyiházban akárcsak én hatyúdálát zümmögő s fáradt őszi légyre vadászgat szarvasbögésnek idején

Szentkuthy Miklós

NAGY REGÉNYTÖREDÉK

Részlet

A két beteg Joan villájában hevert. Narcisszus a szalonban, még mindig eszméletlenül, az apa pedig Joan hálószobájában, egy fotelba támasztva, valami részleges agyvérzésfélével. Mikor Narcisszus magához tért, idegen cselédeket látott maga körül – bizonyára Joan cselédei. Megkérdezte tőlük, hol van az úrnőjük, látta-e őt eszméletlenül. Azt felelték, hogy Joan maga nem látta őt, és már rég elment hazulról, nem tudják, hová. A cselédek unottan, sőt dühösen ápolták a fiút, különféle edényekben folyadékokat hoztak, mely edényekről látszott, hogy nem orvoságoknak szánták. Ez gyötörte legjobban Narcisszust, ezek az idegen, szemrehányó, gúnyos edények, melyek zárkóztak és elutasítók voltak. Hiába volt bennük a világ leggyógyítóbb teája, idegen formájuk tele volt fagyos ellenségességgel. Ez volt Joan cinizmusa: az edények és ez az egész gyógyítási komédia.

Apjáról nem mondtak semmit, hiába kérdezősködött. Most tehát itt van álmai házában, bekötözve, savanyú és keserű teák ízével szájában, ízével lábában, ízével a legtávolabbi bútorokban. Most volt az, aminek apja az onanizálásakor gondolta: nem „ember”, hanem anonim kémiai folyamatok csomópontja. Bőrét a lepedőhöz és a takaróhoz tapasztotta a hideg, csípős izzadság; sebeit marta a kenőcsökkel átitatott sok kötés (mind színes ruha volt!), nyelőcsövében savas buborékok jöttek fel a torkáig, de bármennyire erőltette, nem sikerült őket elpattintania. Arcát bántotta, vágta a frissen szelőlőzött szalon hideg, reggeli levegője. Úgy érezte, hogy nincsenek izmai, kék víz az egész teste, azzal a kékséggel, melyet a víz alatt kinyitott szemével legutoljára látott.

Épp ezért rendkívül furcsa volt, hogy kötésein vér ütött át: honnan jönnek ezek a vörös hajtások, mikor teste véges-végig és mindörökre *kék*? Úgy érezte, két dolog egysül tudatában: a vizek fojtó-oldó kéksége és a szenvedő test sok-sok fájdalmas reakciója, minden testézés nélkül. A vízből a süketítő, butító, kísérteties kékség, még mindig és még utána is kékség! az emberből az idegek vége a bőrben és egypár íz, kémikus, embertelen íz, gyomor és nyelv nélkül.

Nem tudta volna megmondani, hogy végtelenül szenved-e vagy sehogy: minden szenvedését szigetelve érezte, látta és hallotta őket mint letört, de lombdús ágakat az árvíz tetején. Saját teste űr volt, kifejezhetetlen semmiség, levegő – fájdalmai azonban egész erdő, amiből talán már sohasem fog kijutni.

Hol az Isten?

Mélyen elaludt. Nem álmodott semmit, csak száját látta szakadatlanul, mert a hideg-meleg levegő keveredése és ütközése az ajkain folyton csiklandozta alvás közben. Ennek az volt a haszna, hogy mikor felébredt, volt egy újratereztett vagy visszakapott testrésze, mely nem volt fájdalom, nem volt levegő, hanem konkrét énjéhez tartozó konkrét alkatrész. Ha megvan a száj, mind a két ajakkal, talán ebből a minimumból kiindulva hozzá lehet idővel csempészni a régi test többi részét is.

Ismeretlen idejű napfény sütött be az ablakon: mindössze azt lehetett látni rajta, hogy több benne az időjelleg, mint a fény, a nap maga órább volt a napóránál, de hogy milyen időt mutatott, lehetetlen volt kitalálni. Egy új hajnal, alkonyat, érettebb délelőtt vagy éretlen dél? Időtlen idő volt és fénytelen fény: derűs őszi napokon, szeptember végén lengi át a fák hullásra billenő leveleit ilyen örök idő és örök aranyszín. Mintha az ősz nem az elmúlás, hanem ellenkezőleg, az örökkévaló rögzítés szezonja volna: a fák hervadtsága nem a pusztulás felé mutat, mikor a nap átsüt az utolsó leveleken (fáradtak és élecek egyszerre) – lassan, mint valami szundikáló, lusta röntgen –, ó, akkor az a benyomásunk, hogy az a kis romlás, sárgulás, mely látható rajtuk, egészen régi kopások, de az efféle rozsdásodásnak ideje rég elmúlt, és most az őszi napsütésben az örök statika, szinte hűgő, doromboló derű végtelensége kezdődik. Ezt a fényt látta az ébredő Narcisszus a levegőben: benne lebegett átaludt múltjának minden határozatlansága és igazsága. Sokkal határozottabban érezte saját testében az elmúlt időt és főleg az álom masszáját.

Mikor felébredt, az álom nem múlt el, sőt most vonult be igazán a testébe, mint egy eddig szabadon és öntudatlanul virágzó virág egy tudós herbárium lapjai közé – tagjaiban izzadtan és nehézkesen hevert, emésztetlen ételekhez hasonlóan, a most szinte látható álom. Elcinte mozdulni sem tudott tőle: tagjai hirtelen felfedezett „pihentsége” nyomta, mint az ólom, mint hatványozott fáradtság. Próbált mozdulni, azonban a legelső kis izomerőtetés rendkívül éles és kikerülhetetlen ingert ébresztett benne, hogy álommal és rég elfelejtett ételekkel megtöltött beleit kiürítse. Szolgát nem látott, csöngő sem volt mellette. Érezte, hogy az elmúlt idő úgy dolgozott testében, mint a ricinus, és a székelés egy időhurut kigyógyítása, az összevissza evés helyett az összevissza „időzés” helyrebillentése. Izzadt, didergő ujjával talált valami edényt az ágy alatt. Oly gyenge volt, hogy félájultan esett rá. De ebben a szédülésben és zümmögő vérszegénységben volt valami édesen megnyugtató: eddig mindig töredékekben szédült csak, a szédülés sohasem járta át egészen a testét, mint a kandallók egyenletesen ontott melege, most azonban haját is előntötte a zsibbadás, felelőtlen, nem bánt tehetetlenség. Most nem küzdött az étellel, most beteg volt. Körülötte volt az álom megvalósult garnitúrája: Joan szalonja. És ő félálomban excrementál *itt*, fojtó, önkínzó szagok között.

Valamit hallott egy legendás szerelmesről, aki egyszer olyan bőrbetegséget kapott, hogy a sebek rettentő szaga mindenkit elriasztott mellőle – most ő is valami ilyen legendás figura...

Hogy lehet az, hogy a test valami olyat termel ki önmagában és önmagából, amit az ember, vagyis ugyanaz a test *utál*? Hogy test és lélek két különböző dolog, azt nem érezte, de hogy test és excrementum két különböző dolog, azt annál inkább. Ez az egyetlen reális dualizmus: a test kellemes és a test undorító része. Ez az ördög? ez a fojtó gáz körülötte? a testben erjedő örök rossz? a lélekben van valami örök testiesség, az excrementumban semmi: az a *tiszta idegenség*, transzcendens?

(mikor ezt mondta magában, mosolyogni akart, de újonnan visszaszerzett szája még nem engedelmeskedett)

vagy az angyalok műve? Így mutatják meg a test utálatos voltát? Becsületes ez a technika? Hiszen szeme kétsége nem tart semmi közösséget ezzel az „utolsó” edénnyel? Sokkal fáradtabb volt, semhogy bármiféle érzést vagy gondolatot ki tudott volna élezni önmagáig vagy tovább folytatni: nem volt egészen tisztában azzal, hogy mikor éppen Joan szalonjában áradnak belőle ezek a kanáliszagok, mint egy pusztuló, styxi mérgevirágból, akkor álmait parodizálja vagy bűneit bánja, és ezzel önmagát vagy Joant teszi nevetségessé. Távolból ügyetlen koldusnak érezte magát, száműzöttnek, viszont oly biztos és igaz volt, hogy ő mindenekelőtt *beteg*, hogy semmiféle szimbolikus cifrázásnak nem volt hitele előtte ezen egyetlen zsidbasztó tény mellett. Mikor vissza akart menni az ágyba, jött rá, hogy tulajdonképpen tudat alatt rettenetesen utálta önmagát és a belőle ömlő pokoli szagot – mert erős hányingere támadt.

Az utálat teljes öngyűlölet volt, most már akarta, hogy lássák így, minden piszkában, és torkaszakadtából felkiáltott: „Joan!” A kiáltás mintha a csöndet még messzebbre lökte volna magától, mint volt eddig: a csönd kiszorult a szobából, és ő egyedül maradt, most már nem hangüres, hanem csöndüres térben. Hátha bejön Joan, és mikor meglátja őt, egyszerre megszállja a középkori katolikus betegápolók nagy mániája, és odajön hozzá, letörli izzadt testét, elviszi beteg teste beteg hulladékát. O, beteget ápolni: érezni örökké az excrementum szakadatlan kórházi jelenlétében a test titokzatos részét, a test testellenes testavató részét. Nincs abban semmi szadizmus, semmi eltévedt álcás erotika, sem kamasz giccs, mikor vad vágyat érzett, hogy egyszer, legalább egyszer legyen az életében egy olyan szcena, melyben a legszebb, legelérhetetlenebb nő és a legutálatosabb testi váladék együtt legyenek. Egyszer álljon egymással szemben ez a két kergetőző pólusa életünknek: a legfikítvebb nő és a legutolsó valóság: addig nem leszünk boldogok, míg kezet nem fognak. Minden szerelmi vágya alján, egész életében az a testi nyomor lappangott, mely az excrementumban valósult meg: minden izgalma a beleit kavarta és gyötörte. Ó, most jöjjön a nő, és legalább egyszer lássa és érezze, milyen beteg, fullasztó és halálosan csúffá tevő a vágy. Hogy megsajnáljon vagy örökre megutáljon, mindegy, csak egyszer így lásson.

Joan egyszerre csak benyitott a csöndtől is megfosztott ürességbe. Hogyan jött? Mintha nem Narcisszus lett volna süket, hanem a tárgyak, melyek valószínűleg körülvették, míg idáig eljutott. Süket a lépcső, süket a levegő, süket a meggyújtatlan lámpa a folyosók keresztezésénél. Egész testén, ruháján látszott ez a süketségbe fagyás: mint a szkarabeusz a borostyánban, úgy állt teste a süketségben. Persze csalódás az egész: Narcisszus annyira be volt hálózva, zengő, reszkető és égető sensoriumokkal, hogy magához viszonyítva minden némának és érzéketlennek látszott. Joan nem né-

zett rá, csak az ágytátra. Arcán az önkéntelen udvariasság és a pedáns háziasszony hideg higiénéösztöne villant keresztül: egy olyan pillantást vetett a csukott ablakokra és az egész szobára, hogy abból Narcisszuszt lássa: az nem elvont, hanem igenis személyes, személynek szóló pillantás, de nem annyira, hogy a szemébe nézhetne – az már sok volna. Joan több tagján is végigrezgett ez a pillanatnyi antagonizmus akart udvariasság és akaratlan szeretetteljesség között: lábán, melyet be is tett a szobába, meg nem is, a küszöb Janus-csutkáján babrálva végig női taktikázását, a kezén, amint a kilincset hol elengedte, hol a becsukás felé húzta, és az ajka mozgásán, mellyel a beszéd minden lehetőségét kipróbálta, viszont szigorúan megtartotta némaságát. Aztán hirtelen kinyújtotta karját, hogy a szalonban lévő csöngőt megrázza; a karon hátrázottan látszott, hogy jelzi: ő nincs itt mint kar, csak mint élettelen csöngető gépezet. De talán azért, mert Narcisszuszt nem akarta zavarba hozni.

A gyöngy! Hol a gyöngye? most kellene odaadni. De tudna-e ő most bármit adni vagy bármit szólni? Úgy érezte, most nincs arca, csak hullámozó belei, egy fehér szíren fehér kígyókoronája, és Joannak semmi egyebe sincs, mint csak arca...

(úgy lóg a tudatán, mint rossz kis kabarék homlokzatára plagizált görög álarc, melyről vitatkoznak a cselédek: nevető arcot vág-e vagy sírót?)

Narcisszuszt jól tudta: az élet, a szerelem mindig ez volt: egy hurkolódó bélgyűrű...

(tán kikötő hajók kötele csavarodik így a cölöpök köré)

és egy csak-maszk párbeszéde. De most mindörökre belefúlladt ebbe az ellentétbe: a belekből ocsmányság, fizikai és erkölcsi romlás lett, a maszkból isten: minden hidegség, idegen erő és velünk szimfonikusan nem törődő dolog elérhetetlen jelképe.

Éppen férfi és nő (excrementum és isten) ezen abszolút idegensége okozta, hogy nem volt zavarban szégyenletes helyzete miatt Joan előtt: annyira semmi közük nem volt egymáshoz, hogy nyugodtan nézhették egymást, mint két fa a folyó két partján: tükörképük diplomatikus költészettel össze-összeír hazug hídként, de leveleik idegen, önző monológokat duruzsolnak a szélben. Ó, szörnyű próza, ó, szörnyű költészet! A nő szemével látható és a nő torkában facsaró excrementum tulajdonképpen a férfi ún. belső életének leleplezése volt: az erotikus vágyak kifordítása, nevetségessé tétele. A „belső”: ez az eredeti bűn, melyet Ádám utódai sohasem vetnek le semmiféle keresztség tisztító záporától, és melyet Éva, az első sem követett el soha.

Hogyan is szól Narcisszuszt monológja a „belső dolgokról”?

– Mikor Joan belépett, egyszerre éreztem, hogy többé nem kertelhetek. Sötét volt körülöttem minden, zöld és néma, mint egy kút tükörtelen lelke, és a közepén ott álltam én: horgony vagy szobor, szigetelt csillag vagy kötelező álmom. Miért nem érhettem el Joant, aki ugyanúgy ember, mint én? Mert vágyódtam rá, mert a vágy vad bokrokat hajtott körém, álmok, tervek, célok nagy angolparkját. Így mind lassabban tudtam Joan felé szaladni: a belső élet előtött kiütésekkel, befutotta szememet, ahogy az erőszakos futónövény eltakarja a villák ablakait, és örült lettem, elszakadtam az emberektől. Drámai figurának kellett volna maradnom, és novellisztikussá, lelkivé váltam, impressziók gyáva állványa lettem. Az excrementum az individualizmus fonákja: a leleplezett örütség, az „én” cifra, oktalanul barokk magányának képe. A legrosszabb szerelem: Joan mindig magam felé lökött, nem magához vonzott. Mikor azt hittem, feléje törtetek, saját lelki köldököm után nyargaltam, és ezért lettem testi-lelki csiga.

Joan (és minden nő) utálja ezeket a befelé mozgó spirálokat, és csalhatatlan ösztönnel tartózkodnak tőle...

most, mikor excrementumaim között vergődtem, Joan világosan láthatta, hogy a férfi lelki élete végtelen ügyetlenségek sorozata, és nem őrá irányult. „Én”-nek lenni: irtózatossá válás. Énemet, vágyaimat, gondolataimat a nőről sohasem tartottam örömközlésnek (hiszen *énig éniült én* és öröm logikailag kizárják egymást), de azt sohasem vallottam be, hogy betegségek, fizikai rosszulletek lappanganak bennem. Beszéltem izgalomról, fáradságról, meggyászról, pedig beteg voltam. És ez így van rendjén: hogy én eláruljam a nőnek az én betegségemet, és ő ennek a betegségnek szemlélése által feloldjon engem vagy belemerevítsen örökre, ami – nem tudom, miért – úgy hiszem, egyre megy...

Joan, most láthatod *Psychét*: engem testi nyomoromban. Hányszor üldöztem azokat, akik a lelket nem tartották másnak, mint a test valamilyen hibájának, és most én is ezt vallom, mert érzem, hogy egész testem beteg, hogy egész testem szinte kifordult a fantasztikus excrementálás által, és úgy érzem, hogy itt semmi másról nincs és nem is volt soha szó, mint az én egyéni életemről, a lelkemről!...

az orvosok hol előkelően, hol tudósan beszélnek, és így kifejtik, hogy számtalan hipochondriának, bánatnak, sárga lírának a rossz bélműködés az oka, az hat ki a lélekre. Én csak úgy tudom kifejezni, hogy a rossz belek maga a lélek: ott küzd meg igazán az én anyaszült testem a külvilággal, a táplálék szörnyű idegenségével. Testem az anyámhoz húz, testem az anyám. Viszont kénytelen vagyok ezt a vér, hő, belek, erek materiális szüzességét elrontani azzal, hogy beleviszek táplálékot a külvilágból, és ez indítja meg a züllést. Elvágni a köldökszinórt! Micsoda örülség: ez az olló az igazi és egyetlen párkaolló, nem a halálé. Mikor testembe belekerül a külvilág: almája, húsa, vize – belekerül a lélek is, vagyis a halál. És a test gőzölgő éjszakájában horgonyzó belek dühöngő polipkarjaikkal állandóan harcolnak a külvilág almái, húsaival és vizeivel ellen. Ebből a harcból lesz a lélek, ez a harc a lélek maga. És ez a harc komédia: nem tudni, győzelem-e vagy kudarc, maga az örök vergődő bizonytalanság... és ezt utálják az édenkert óta minden Joanok. Vezekelni tehát kell és akarok, Joan előtt, a legnagyobb bűnért: a lélekért...

a nők örökké szüzek, létük és szüzességük úgy feszül egymáshoz és egymástól, mint az új magányos íve és a húr mutatóujj által kétágúvá tört vonala: gyilkosan, mérgezett hegygel, amazondialektusban szüzek. És nem akarnak tudni másról a világban, mint szüzességről: vesztális kertekről, vesztális bolygókról és hozzájuk hasonló, újként feszített vesztális férfiakról. Joan megvet engem, mert nem vagyok virgo. Mert lelkem van, mert beleim vannak, mikor álarcnak kellett volna lennem. Egy nő sohasem veszítheti el a szüzességét, és egy férfi sohasem szerezhetette volna meg. Nyegle paradoxon ez vagy vérem egyetlen élő metaforája? nem bánom – de a nők, örökké meddők, a heterák is immaculáták, és a férfiak mindig egy komikus terhesség pózában kóvályognak a világban. Most, hogy Joan így látott engem, legigazabban látott: a melléktermékek dudvakoszorújában. Milyen karcsú vagy most, Joan: virgók virgója Diana. Sem körülöttem, sem benned semmi fölösleges virág, lélek kéretlen szüretje. Mondhatnám, hogy az én torz graviditásom az őszinteség, és a te szüzességed az álarc, a belső nélküli test: de többek vagyunk ennél. Az én őszinteségem már a halál belülről nyiladozó legyezője – a te maszkod már nem képmutatás, hanem az örök titok, az istenség. Egy bába áll közöttünk?

Joan kiment. Nemsokára belépett egy cseléd, és elvitte Narcisszus... lelkét. Éjjel Joanról álmódott, Dianáról, a nőkről, akik örökké csak szüzek lehetnek, és ezen holdszínű virginitás ígézetébe hervasztják az egész világot. Mintha ott állt volna az ágy mellett, és így beszélt volna hozzá:

– Látod, én vagyok a vadászat és a Hold. Könnyen leolvashatod így rólam, hogy mi a nő, akárcsak egy szótárból. A Hold úgy bontakozik ki az éjszaka fekete bimbójából, mint egy elkábult pillangó az öt szorongató gyermek óvatos ujjai közül: vigyáz, hogy zsákmánya el ne repüljön. Tudod-e, mi a Hold? Ki tudja, mi a Hold? Van-e még egy forrás, melyet így tudsz nem megunni? Világosság a Hold, melynek nem hiszel: mikor teliholdkor minden levelet látsz, sőt könyved betűi is elővonalzanak a lapokról, mint vízszintre felvetült váratlan ágak, mégsem hiszel a fénynek; amit látsz, egyszerre tartod igaznak és hamisnak. Holdas éjjelen hajszolod legvadabban a szerelmet, de minden csókodban ott érzed a Holdat: valóság és csalás kettős ízét...

valóság és humbug, érték és üres játék – ezek a te jellemző férfi-alternatívaid (a te beleid! a te lelked!), ott cicáznak a Holdban, énbennem, nőben, de elvesztve minden tragikus logikáját, eszelős morálját és hajszolt teológiáját. A Hold a másodlagosság istene – viszont az élet lényege az, hogy a kettővel, a másodlagossággal kezdődik: az az első! Csak a Hold alatt, csak a nő alatt akarsz hinni, hinni, mint egy mártír, egek piócája, és ugyanakkor elkábítani magadat, tudatosan és gyönyörűségesen a csalástól, a Hold szikrázó képmutatásától. Ez a szerelem, ez a nő, ez a szépség, hogy oly elharmarkodva s ágálva beszéljek, mint valami epigon Dodoma: mikor a holdfény alatt minden precíz, minden objektív, és minden precizitásból és objektivitásból úgy árad az el nem hihetőség illata, mint egy túlvilági pipacsból a túlvilági ópium. De mindez dilemma nélkül: a dilemma szörnyű, azt ma láttam, a beleid elvadult termése. Te is titok vagy, én is, csak más-más égtájak alatt: titok a belső élet, és titok az én csak-arc, csak-akt voltom. Tévedésről és igazságról nem lehet szó, csak különböző titkok különböző helyéről a világ Non-atlaszában. Valahogy ez a Hold...

és aztán a kutyák, a vadászat. Folyton futok, lovon vagy talpam fűrge szárnyán, éjjel vagy hajnalban, nyállal a kezemben. Pusztítás a vadászat? Nem, valami női kompromisszum. Vannak istennői a pusztulásnak: ezek halált lopnak a nászágyakba, halált a gyümölcsök héja alá, halált a papok kétségbeesett agyába. De ezek a parvenü istenek, akik az őszről azt hitték, hogy a letragikusabb tragédia. Vannak istennői a termékenységnek: ezek száz emlőből sugározzák a tejet, és száz méhből parittyázzák ki a gyermekeket. De ezek is amatőr istenek! azt hitték, hogy az élet egész hosszában és egész széltében mindenütt *élni akar*. Egyik se jó. És nem jók a szimbolikus mongrelek sem: részeg bacchánusok, akik a mámorban megérik a halált, és a szarkofágokra rávésik a szüreti jeleneteket. Csak a vizslák nyomába surranó fehér virgók jelentenek valamit, én, Joan, Diana...

hogy pusztít a vadász? hogy pusztít a nő? Egy tovarebbenő nyíl nem húzza maga után a végzetek végzetét, egy kimúló vadkan véres feje mellett tovább virágzanak az erdei virágok. Pusztítás ez vagy játék? Az állat élete az ember életének megbízhatatlan, de folyton izgatató kacér metaforája, én ezzel a metaforával játszom. Mi volt a te életed, Narcisszus, és minden férfi élete? Tragédiák: apagyilkosok, szeretőgyilkosok vagytok mind, sokszor vér nélkül, élő apákkal, élő szeretőkkel, de gyilkosok mindig. S ami a gyilkosságon túl is gyilkos, az, amit ma láttam: beleid mérges aratása. Rétorok vagyunk mind a ketten, ezen már most nem változtatunk. De te mindig vérből festetted körmondataidat, és én a titok perpetuum mobiléiból. Vér, excrementum egyre megy –

nekem nincs vérem. Mikor te rám néztél, az összeesküvés volt, meggyaláztál velem egy istent, megmérgeztél egy apát, és kiszaroltál két nővért. Miért? S mindezt követte mint lusta szolga vagy előzte mint részeg kocsihajtó a lelkiismeret, a belek örült hipochondriája...

de nézz most már meg egyszer igazán engem, vállamról és karomról lóg a zsákmány: hosszú nyúlfülek mint elvirágzott szirmok, vadkanpofák, madarak kissé kócolt legyezőszárnya, őzikék hüvelyknyi szarvacskái – vajon halottak-e ezek az állatok? Mikor te rám néztél, legyen bár az egy rivierai táj legnevetőbb tavaszi pillanata, abban a tekintetben benne volt a halál (férfiak privilegizált balkezessége!) – és mikor ezek a tapsifülek vagy mocsár fölé sirrenő madarak valóban kimúlnak, akkor sincs szó halálról, csak valami pikáns tréfáról, amely élet s halál témája köré villan kétségtelen, de nem kérdez tovább. Körülöttem nem történik semmi víg, semmi szomorú – ahogy a Holddal átvődött porózus hegyek sem vígak vagy szomorúak, nem tudni, hogy az éjszaka felderült-e vagy még éjebb lett az éj, a nappalhoz hasonlít-e most vagy önmaga szívéhez, melyet önmaga sem ismer, csak a sötétség mélyvénaiban érzi szorongva a titok távolról bujtott lüktetését. Arc vagyok, ember vagyok, és te mindig belek gomolyaga, excrementum voltál.

A Hold ez is; és tán mindenekelőtt a portré istene. Portré: nappal nincsenek portrék, nappal szétfolynak az arcok, de éjjel olyanok, mint a kísértetek, és kísértet nélkül nincs portré, a két szó egyet jelent. Te, Narcisszus, soha nem voltál kísértet, sohasem volt arcod, mert mindig visszasülyedtél a beleidbe. Ott éltél, mint általában az élet föld alatti sötétségének vakondoka. Te nem jutottál ki abból a piszkos, romantikus Styxből, melyet az egész létező világnak létezését és életet adó eredeti erő jelent – ezért nincs arcod. De én kikerültem; nemcsak Vénusz, minden nő a habokból született, nem azért, hogy örökre megtartsa a hullámok ízét és ritmusát tagjaiban, hanem ellenkezőleg, hogy letagadja azt, hogy örök eretneke legyen az „ősi élet”-nek (mily elavult rang!), és ezt úgy éri el, hogy egyéni, egyetlen arca van: portré, kísértet és szűz.

Mikor Narcisszus felébredt, még nem volt reggel, és megint ki kellett mennie. Csöngetni nem akart, nehogy felébressze a házat; megpróbált egyedül kitámolyogni; a hajnali sugarak (poroszlopok) úgy heverték összevissza a lépcsőházban és a folyosókon, mint egy félig földszített teremben a részben hiányosan már felszögelt, részben még egy sarokban heverő girlandok.

Két inas beszélgetett a félemeleten. Narcisszus hallotta, hogy az apjáról van szó.

– Mi van az apámmal? – kérdezte nyugtalanul. Arra gondolt, hogy tulajdonképpen sejtelve sincs róla, milyen mértékben nyilvános az egész botrány, ha ugyan lehet itt egyáltalában még titkolni valamit. Viszont kiállott szenvedései teljesen érzéketlenné tették bármiféle diszkréció lehetősége iránt.

– Nagyon rosszul van. Éjjel egy ideig jól aludt, de mióta kora hajnalban felébredt, állandóan félrebeszél, zavarosabban, mint előző nap tette.

– Volt nála orvos?

– Volt. Eret vágott rajta, és valami orvosságot is adott.

Narcisszus émelygett a szomorúságtól: nem tudta, könnyebbé vagy elviselhetetlenebbé teszi-e apja betegsége fölötti bánatát, hogy ő is beteg. Könnyebbé, mert a fájdalom kissé elkábította, nehezebbé, mert a két ember szenvedésének tudata odavezette, hogy az egész világot a szenvedéssel azonosította. Fárasztó volt ez a két titok, két értelmetlenség a testében: saját érzett-vérzett szenvedése, melynek azonban nem ismeri igaz, belső útját...

(olyan, mint egy vastag, nehéz könyv, mely ugyan nagyon konkrét, és melyet nagyon is szorongat, de betűi gyötrőn ismeretlenek.)

S emellett az apja elképzelt szenvedése, melyről csak itt-ott hallott elejtett szavakat, melyek a külsőségek külsejét őrzik meg? Alig tapogatta ki önmagában egy fájdalom értelmetlen ízét, színét, sűrűségét, és az időben való szárnycsapásait (gyökér virág nélkül), rögtön apja kínjait próbálta belül imitálni, mert hiszen legyengült, lázas állapotban nem lehet elképzelni vagy gondolni valamit, csak eljátszani (ez a másik testi baj: virág gyökér nélkül).

Az egyik szolga feltűnően barátságatlan volt, a másik valamivel tűrhetőbb. Narcisszusz érezte, hogy nem tudna kíséret nélkül apjához menni, úgyhogy megkérte a szolgát, vezesse oda. Milyen tiszta volt minden lépcső, bátor minden lámpa és kegyetlen minden váza a félhomályos villában. Milyen lehetetlen volt ebben a betegség vagy lélek. Narcisszusz közben annyira gyenge lett, hogy a két szolga leültette egy székre. A szék is milyen bélelles volt, mennyire arcoknak és embereknek volt szabva, nem betegeknek és lelkeknek.

– Valahogy így fogják hazavinni a kegyelmes herceget ma délelőtt – mondta a szolga –, gyaloghinton, nem lovakkal.

– Alaposan terhére lehetünk a háznak – válaszolt szaggatottan Narcisszusz, izzadva attól a gondolatától, hogy izzadsága átüt a hálókabáton, és foltot hagy az idegen széken. Lassan levitték a lépcsőn: furcsa volt a fokok kegyetlenül és kihagyás nélkül váltakozó élei fölött elhaladnia anélkül, hogy talpában érezte volna a lejtés tautológ derékszőgeit. Részben repült a lépcső fölött, mint egy földre ereszkedő madár, részben összevissza rázódott, mintha nem kristállyá recésedett lejtőn vitték volna, hanem valami göröngyös sziklaúton. S miért ülve, miért nem fekve? Mikor a súlyos betegeket vagy halottakat hordágyon viszik le a lépcsőkön, abban van valami végletesen egyszerű, irrealitásában valami mélyen lehetséges. De széken hordozni valakit? – ebben van valami természetellenes, hiszen az elegáns fotel a legmondénabb szalonmozdulatokat juttatta eszébe, és el-elharapva ugyan, el is játszotta őket...

(a könyvek elhelyezései a karfa különböző pontjain, a hát nekifeszítése vagy csak hanyag odatámasztása a támlának, a kézfej lelógatása csuklóból vagy különböző feszesen szoruló karfaálarcok rögtönzése az ujjakból stb.)

Viszont ha ennyire mondén tud lenni, miért nem jár a saját lábán? Hogy attól mégis végtelen távolság választja el? Közben érezte, hogy gesztusai mennyire hazugak: éppoly könnyedek, mint egészséges állapotában, de mindig valami rejtett, nagy támaszték kell hozzájuk – ahhoz, hogy a nagy- és gyűrűsujjával elbabráljon valamin, lapockáját neki kell szegeznie a támlának. Nincs művirágabb művirág, mint az egyensúlyérzékkel nem rendelkező ember gesztusai, melyeket egy támlának köszönhet: hazug, hitel nélküli virágzás az egész.

Mellette az inasok jártak, álldogáltak. Narcisszusz végtelenül szégyellte magát apja előtt. Soha életében egy szót nem ejtettek egymás között nőkről, szerelemről, s most hozzá még egy bűnről volt szó, bűnről, mely talán örökre tönkretette apja egészségét. Hátha meg fog halni? Narcisszusz körül hullámozott minden: milyen igaza volt az álombeli Joannak, mikor azt mondta: ő olyan, hogy mikor egy első „ártatlan” pillantást vet egy nőre, akkor már apagyilkosságot követ el. Hogy történt ez? Előzmény nem

volt? mióta emlékezetét bírta, tudta, ez másképp nem lehet, ennek mindenképpen meg kell történnie. Tudta már akkor, mikor apjával kirándulni mentek, ő ott ült apja lován, félig ölben, félig nyeregben, és apja a madarakról magyarázott neki: harkályról, széncinkéről. Ilyenkor, noha még egész kisgyerek volt, érezte apja hangjában, hogy itt sokkal többről van szó, mint ezekről a tudatlan szárnyasokról. Érezte, hogy apjából a témátlan szeretet beszél: végtelen vágyódás a nirvána után, ugyanakkor reszkető félelem a nirvánától...

(mit tanulhat nagyobb, feltűnőbbet és titokzatosabbat a gyermek a felnőttől, mint a félelmet, a meleg szélként ernyesztő bizonytalanságot?)

és éppen ez a félelem hajszolja őt az apró tárgyakhoz, madarakhoz, Narcisszuszhoz. Mikor együtt néztek egy rikító zöld gyíkot az úton, elragadtatva a gyönyörűségtől, apja szeme megtelt könnyel. De ha ez a gyík szép, kedves, csodálatos, akkor miért sír az apja? Meghatódás, meghatódás: gyerekeszével jól tudta, hogy az egyszerű szó mögött ott lappang a tragédia, és egy indiszkrét lakáj kell csak, aki szétrántja a függönyt, s a végzet rögtön láthatóvá válik.

Miért nem beszélt vele az apja, s ő miért nem az apjával? Miért titkolódtak? Vajon a végtelen szeretetre-alkotottság tette őket halálosan némává, avagy a titkolódzás mérgező ösztöne virágozta ki magából a szeretetet? Szeretet: minden ezen fordult meg, ezért voltak elítélve. A szeretet műve ez – ő a táncoló hordszéken, lépcsőkre süket talpával, és az apja egy másik szalonban, talán haldokolva, egy idegen nő ellenséges világlájában. Tudta, tudta: mikor apja reszketve letépett egy virágot, és azt mondta neki („meghatódva”! – ő, hippokrita szó!), hogy „milyen szép!”, akkor Narcisszus érezte a gyilkos Karisz mérgét, és érezte, hogy apja szenved, átönti gyermekébe is a mérget, fölébreszti gyermekében is a nosztalgiát az önmaga, a virágok és az istenek iránti részvét után, fölébreszti gyermekében is a szeretetet, vagyis a végtelen elhagyatottság érzését a világban. Hogy ebben a szeretetben nincs mérték és arány, ezt a gyermek rögtön megérezte, és noha saját maga még nem érzett ilyen fantasztikus szeretethangulatot magában, tudta, hogy mindenkit gyűlölni fog, ellensége lesz, aki nem ilyen égi túlzással mondja egy jelentéktelen mezei virágról, hogy „milyen szép”. Szépség és szeretet egy: a halál két álarca.

Mikor visszajöttek a kirándulásról, gomblyukában a kis virággal, tudta, a pusztulás vonult be a házba. A vacsoraasztalt telerakták virággal, tarka őszi lombokkal, úgyhogy nem láthatta a szemben ülőket. Mindenki a *szépről* beszélt: a virágok milyen szépek, a nők milyen szépek, ő, Narcisszus milyen szép. Nem vették észre, hogy mérget forgatnak ilyenkor fogaik között? Enni egy falatot sem tudott, mert fantasztikus, izmaiban fájó vágyat érzett, hogy apját megmentse a bajtól... hiszen aki úgy találja szépnek a zöld gyíkot meg a sárga útszéli virágot, mint apja, az feltartóztathatatlanul rohan a halálba, akár a folyó egy cseppje az óceánba. A gyermek Narcisszus számára a legrettenetesebb ez volt: megtudni, hogy az embert belülről is fenyegetheti veszély, az embernek önmaga lehet a veszélye, úgyhogy szinte gyűlölnie kellett apját, akit mindenekfölött imád? Hány férfinak esett le ruhájáról gyönyörű virág, de oda se hederítettek! Miért nem ilyen az ő apja is? akkor nem fenyegetné veszély. S ha ilyen volna? Nem éppen azt szereti-e legjobban benne, hogy ilyen? hogy sír, ha a mesében egy kismadár odafagy az ágra? Nem ezt a nagy nyilvános és mégis felfoghatatlan titkot szereti-e benne: a szeretet titkát?

Nem csalódott: ami a zöld gyík, a kalapáló harkály és a sárga virág mögött sötétlett,

most világos lett: megölték egymást. Mire jó most a szembesítés? Idegenek, gyötrelmesen idegenek egymás mellett, az egymás iránti szeretet vadította el őket egymástól. Miért kerülték egymást? A szeretet oly démonikusan, nem emberszabásúan égett bennük, hogy mint személyekkel semmit sem kezdhettek egymással? Ölekezéseik: az apa bezárkózva hálósobájába éjjel s a fiú valahol egy holdfényes kútnál egy álmos lánnyal, utálva a lányt, aki elvonta az apjától. Az apa imádkozik a fiúért, a fiú az apáért. Mindketten tudják, hogy örülten, mértéktelenül és bálványimádón szeretik egymást, ezért arra kéri a fiú az Istent, hogy *ne* szeresse úgy őt az apja, és arra kéri az apa az Istent, hogy *ne* szeresse úgy őt a fia. Ha meghal az egyik, meghal a másik. Tehát mindkettőnek élni kell, élni mindenáron, hogy a másik ne essék kétségbe. Élni, de meddig? Nincs más, mint örökké. Örökké, hogyan? Azt nem lehet, tehát olyan, mintha már most meghaltak volna. A szeretők önkínzóak, és ők több voltak, mint szeretők: mikor néha egy majdnem plafonig „virágzó” gyertya alján együtt költötték el özvegyi kamaravacsorájukat, az apa mint halottat nézte a fiát, és a fiú úgy nézett apjára, mint egy kísértetre, melyet a gyertya tétova tavasza csal elő az éjből. Úgyis el kell búcsúzniok, jó megszokni előre: a fiam halott, a fiam halott! az apám halott, az apám halott!

Az inasok ki nem fogytak a tanakodásból: milyen hidegek egymáshoz apa és fiú! vacsoránál alig szólnak egy szót, sunyin és alattomosan kerülnek egymás tekintetét, a fiú nem nyúl udvariasan a kancsóhoz, mikor apja vizet kér, és az apa nem dicséri egy unottan odalökött szóval sem, ha fián új ruha van, vagy ha feltűnően gazdag vadászszakmánnyal tért vissza az erdőből.

És néha veszekedtek, kevés szóval, szikrázó szemmel, a gyertya sercegő, önmaga alá kígyókat rajzoló, majd megint neveléses zsonglörködéssel kiegyenesedő világosságlevélzete alatt: gyűlöltek egymást, mert tudták, hogy mindkettőjükben a szeretet szívrákja nő, növekszik napról napra, és nem segít egyik se magán, pedig czzel a másikat is a halálba rántja.

Olykor fojtó teher volt a szeretet, gyűrűként ült a torkukban, mint undok mánia, szabadulni akartak tőle: miért szeretsz engem így és kényszerítesz velem, hogy téged ezért még jobban szeresselek? És nem istenként imádták egymást, hanem ellenkezőleg, éppen azért gyűlöltek egymást, mert fájt mindkettőjüknek, hogy nem ideált, istent imádnak a Karisz halálos monotonijával, hanem olyasvalakit, akit ez logikusan nem illet meg. Mindkettő szörnyen elhagyatott volt, és lelkük vörös hajú Dionüszoszokra és kegyetlen Apollókra vágyott. És mikor vége volt a néma vagy haragos vacsoráknak, rohanva, köszönés nélkül bújtak el szobáikba, és küldték, mint valami erőszakos hányást, imáikat egymásért az Istenhez: kétségbeesve és kishitűen, tudva, hogy a szeretet ellen nincs orvosság, nincs Isten, aki ezt az írt megadja, a szeretők csak elpusztíthatják egymást? De azért imádkoztak, istenekhez, akiket pár órával előbb maguk ölték meg, lehetetlenségekért, melyek visszahulltak az égről, mint a lelőtt madarak, a pesszimizmus önző gravitációja szerint. Öleléseik, csókjaik: távoli hálósobákban könnyek a párnákon, ideges ablaknyitások és ablakcsukások, reggeli szökések, hogy fiú ne láthassa az apa arcán szakadatlan imáinak részeg szüreti nyomait, és az apa ne lássa az álmatlanság karikáit a fiú koponyába visszanyelődött szeme helyén.

És mit tudott a szeretetről a gyermekágyban meghalt anya? Az is valami rettenetes volt, a női hit és agonizáló bigottság, melyet a „hűség” üres absztrakciója iránt érzett. Épp azért, mert elvont volt, tele lehetett optimizmussal és diadallal. De az apa teste konkrét, a fiú teste valóság, és ezeken nem győzhet a szeretet. Amitől féltek éveken át, itt volt – talán estére meg is hálnak mind a ketten...

Mikor Narcisszus belépett apja szobájába, az öreget egy nagy selyemmel letakart díványon találta, félig feltámasztva, amint egy cselédnek sugdosott valamit. Mikor fiát meglátta, kissé bizonytalan, begörcbült mutatójával nyúlkált Narcisszus felé:

– Ez ő, ő. Eljött a templomból... mégis.

A két inas éppen ekkor tette le Narcisszust a fotellal, kissé ügyetlenül, úgyhogy a beteg fiú nagyot zökkent, feje neki is vágódott a támlának.

– Térdeljete le, térdeljete le – suttogta rekedten az apa a csodálkozó lakájoknak.

– Miért térdeljenek le? – kérdezte Narcisszus, egy pillanat alatt végigérezve ereiben apja örütségét, áthangolva saját testét is az örütség ritmusába, hogy így értelmes kapcsolatban lehessen félrebeszélő apjával. Örült tehát az idő, mely ebben a pillanatban bontja perccé illanó szíromhullámain, örület a szoba, a képek a falon, sőt az örült ember szobájában lévő normális tárgyak talán mind örültebb benyomást tesznek, mint az örült maga. Mintha a tárgyak és időrend kezdene hirtelen futni, távolodni az örültől, kinek örütsége éppen az elrepülő tárgyaktól való elhagyatottságában áll.

Narcisszus szédült, mint mikor lefelé zuhan a hinta, mikor füle mellett érezte az apjától menekülő idő és hely ellenállás nélküli iramát.

– Miért? Miért? – válaszolta az apa –, hiszen te vagy Krisztus!

Az inasok nevetve kimentek. Narcisszus felugrott a székről, zokogva borult apja mellé:

– Nem, nem, Narcisszus vagyok, a fiú. – Maga is csodálkozott, hogy miért nem mondta: „a fiad”, de ez oly idegenszerű és patetikus lett volna, hogy elharapta.

– Te Krisztus vagy, az Isten. Ezért szerettelek mindenekfölött, és ezért félttem tőled mindenekfölött, ezért kerültelek is. És ezért ütöttelek korbáccsal, mert te korbácsolatni akarod magad, mindig. Engem a kárhozatba fogsz küldeni, de azért most engedged megcsókolni sebeidet.

Narcisszus kiáltozni kezdett:

– Ne káromold az Istent! én vagyok a legrosszabb fiú a világon! ma reggel bünt követtem el, megcsaltam a menyasszonyomat, hazudva, megfontolt hűtlenséggel akartam a házasságba menni, ékszert loptam, téged beteggé tettelek, és most engem, engem nézel Krisztusnak? – Soha életében nem vallotta be bűneit apjának, de most ez már nem volt vallomásnak nevezhető, ahogy a vízbe fülök jajgatása nem ária, és kapkodása nem tánc. Vallomás: előtte táncoltak a szavak, aranyként csillogó értelmükkel, senkire se vonatkozva, senkinek se szólva, mint a hajótöröttek fölött táncoló ékszerek a fekete vízen.

– Hol a csengőm? Volt itt egy csengő, hol van? itt van – azzal az öreg veszettül rázni kezdte a csengőt. Nem egy inas, hanem maga Joan jött be. Narcisszus szárazon mondta apjára mutatva:

– Megörült. Azt hiszi, én vagyok Krisztus.

Joan elmosolyodott:

– Itt vannak az emberek, akik hazaviszik magukat.

Narcisszus úgy érezte, valamit kellene mondania Joannak, végrendeletstílusban valamit közölni vele a szerelemről, mielőtt végleg elszakadnak. Az öreg odahívta Joant:

– Tudom, hogy szeretné, ha a maga házában lakhatna. De nálam kell laknia, mert én nagyon megbántottam, és ha elkárhozom is miatta, amíg él, vigasztalom. Mindenki mondta, hogy a keresztények Istenét az embereknek kell megvigasztalni, oly tehetetlen és melankolikus az ő özvegy egében. Oltáromon fog lakni, ebben a fotelban, amely-

ben idehozták, ezt elviszem, ezt megveszem, gyertyák fénye fog virágozni körülötte örökké, az én várkápolnámban lakik az élő Krisztus. Csak azt mondja meg, csak még azt, és akkor vihetnek, a sebeit meggyógyítsam-e vagy hagyjam hogy haláláig szívárogon a vér, és akkor szentáldozás helyett testéről csókoljuk le azt? mint a mérges kígyó mérgét kiszívni? Úgy, úgy... de térdeljünk le, térdeljünk le.

Joan természetesen a kilincs után nyúlt, hogy behívja a szolgálát, de Narcisszus megfogta a kezét:

– Joan! igaz, hogy nő, de talán egy pillanatra mégis jobban megnéz minket, mert itt szerelemről volt szó, meg szeretetről, s az pusztított el mindent. Nem kívánok semmi egyebet, mint hogy néhány percig nézzen minket, nem részvétellel, nem érdeklődéssel, hanem a passzivitás teljességével, hogy noha kommentálatlanul és örökké értelmetlenül is, agyában megmaradjon ez a kép. Hogy ha valaki később beszél rólunk, legyen tudomása. Éjjel vagy nappal azt álmodtam magáról, hogy Diana, hogy maga a Hold. Nos, ha maga holdfény, úgy önző szüzességének fényét vesse ránk, mint két clúszó virágra egy éjjeli folyón, két virágra, mely néhány pillanat múlva eltűnik egy mély, föld alatti barlangban, és maga azt soha többé látni nem fogja. Apám szeretett engem, én őt és a testi gyönyörűséget. Hogy az mi, azt a Hold nem tudhatja, a Hold szép. A szeretet előbb-utóbb maga után hozza a halált vagy a pusztulást.

– Kedves Narcisszus, így hívják? ne gondolja durvaságnak, ha azt mondom, ne fárassza se magát, se apját ilyen beszédekkel, maguknak pihenni kell...

Narcisszus nem szólt: a gyöngyöt, a gyöngyöt most kellene odaadni neki.

Az inasok bejöttek.

– Gyertyákat! gyertyákat! – ordította váratlan erővel az apa.

Narcisszust annyira megölte Joan hideg hangja, hogy lázában valóban istennek érezte már magát, és most ő kiáltotta idegesen a szolgáltnak:

– Gyertyákat! Nekem! Süketek vagytok?

A gyertyák előkerültek, de az öregnek semmi sem volt elég, maga tépdeste ki a szoba gyertyatartóiból a gyertyákat, és gyújtogatta egyiket a másikkal, mintha minden egyes lobbanás új Júdás-ajak sárgasága lett volna.

Narcisszus némán nézte a gyertyalángokat:

– Ó, milyen kétségbeejtően, iskolaszerűen logikus itt minden! Hogy a szeretet hőseiből örült legyen és Isten. Ha apámat ez boldoggá teszi, halálomig játszom a káromló isten szerepét, hiszen sem ő, sem én sose voltunk istenhívők, csak szeretethívők, tehát emberhívők. Mi vagyunk az igaz szeretők, rómeőbbak, júliábbak. Ez a vén bolond, a gyertyák kapzsi sercegése közepette, és én mint bábszínházi isten, bűneim koronájaképp isten. Szent processzióban kivonulunk Joan házából: a szerelem halálos cirkuszcsapata otthagyja a nő várát. Ó, szimbólum, vesztesek éke! A gyertyák szaga megfojt, a lángok zúgnak a fülemben, táncolnak a szememben, milyen logikus, egy örült és egy oktrojált isten. Lehet-e más, lehet-e más akármiféle szerető szeretet vége, mint örülség és teológia? Ó, itt jön valami izgatott káplán, szegény gyáva fickó, hogy meg van ijedve... mi? fújni kezdi gyertyáimat? letépni őket, mint a cseresznyéket? Soha! én az apám istene vagyok, itt szerelemről volt szó, így kezdtem a kenetteljes szentenciát Joannak is, tehát itt igaz Istenről nem lehet beszélni...

Majd hangosat kiáltott: – Káplán uram, értse meg: a szeretet teljessége a hazug isten hazudtságának teljességét követeli, álljon félre az útból!

A pap nagyon ideges volt, ide-oda ugrált a lépcsőkön, míg Joan odaszólt hozzá:

– Majd otthon, maguknál! Ez nem káromlás. Örült, nem felelős.

Oly sok gyertya égett, hogy sercegésük lármaként hatott Narcissuszra:

– Ez az élet ünnepe volna, Joan – mondta magában –, az élet legmélyén van a szerelem legmélye, és az ilyen gyertyagyújtogató, ravatalimprovizáló rutinnal rendelkezik. Póz az élet, az igazi élet, szörnyű póz, bíróságokat, szüzeket, isteneket provokáló léha metafora, más szóval: halál. A thanaktoidák kivonulása: pénzt kellene szórni a bámulóknak, ha el nem olvadna a sok gyertya reszkető, analitikus kohójában... Ideje volna megesküdni! de hol késik a menyasszony?

Mikor a menet kiért a kapun, a szél az összes gyertyát egyszerre fújta el, olyan hangot adott, mint egy óriási vitorla kettétépése. Az ujjakon hidegen álltak a lefolyt viasz bibircsókos gyűrűi.

Igen, hol van a menyasszony?

(Az író hagyatékából sajtó alá rendezte, közreadja Tompa Mária. Az 1933-ban keletkezett, kéziratban maradt regény eleje megjelent a Holmi 1993. szeptemberi, októberi és novemberi számában. Ez a rész nem közvetlenül az előzők folytatása. Az előzmények: az apa nagy teológiai meditációja a szereletről, visszaemlékezése felesége halálára és a gyermek Narcissuszra. A félholtra vert Narcissuszt és a verés traumájától szintén súlyos beteg apát Joan villájában fektetik le.)

Perneczky Géza

KIS MAGYAR EPILÓGUS

Fülep Lajos
és a MAGYAR MŰVÉSZET

„A képírás kiválóképpen magyar művészet, benne a magyarság újabban fölülmúlta Európa valamennyi népét, és tüstént az élenjáró, vezető francia mögött halad – ez a nézet terjedt el és gyökerezett meg oly körökben is, melyek a magyar építészetet és szobrászatot kevésbé becsülik”¹ – olvashatjuk Fülep Lajos 1918-ban írt sorait a MAGYAR MŰVÉSZET című könyvében. Hogyan válaszolt ő akkor erre az „elterjedt nézetre”?

Egyetlen fogódzóra lelt a magyar festészetben belül, amelyet elfogadhatónak talált ahhoz, hogy a könyvében alkalmazott normák alapján magyar művészetről beszélhessen, mégpedig a Nagybányai Iskola festőit. Igazán elégedett azonban velük sem volt, mert, ahogy írta: *„A kor, mely egyfelől – a vezető művészetekben – kilépett a kompozíció hagyományának folyamattedréből, másfelől nyakig úszott holt vízében, mind ereje teljében duzzadó ifjúsága, mind hullafoltos vénsege számára hangosan követelte az igazi kompozíció káoszrendező fejelemét és fönntartó gerincét.”²* – Márpedig a nagybányaiak a plein air-festészet akkóriban dívó ágazataihoz csatlakoztak, azaz egyfajta naturalizmust vagy impresszionizmust képviseltek (Fülep „*levegőperspektíváról*” beszél), és ez az iskola csak a kompozíció elvével ellentétes irányban fejlődhetett. És felrója Fülep nekik, hogy még ezt a naturalista festésmódot is csak bizonyos iskolás buzgalommal voltak képesek követni – legjobbjuk, Ferenczy Károly sem maradt mentes attól, hogy a festészet eszközeit időnként